

KÜLTÜR VE ANARŞI
BİR SİYASİ VE TOPLUMSAL ELEŞTİRİ DENEMESİ

MATTHEW ARNOLD

ÇEVİREN
UĞUR E. KÜÇÜKBOYACI

MATTHEW ARNOLD

İngiliz şair, eleştirmen ve eğitimci (1822-88). İngiltere'nin Middlesex bölgesindeki Laleham köyünde doğdu. İlk eğitimini ailesinden aldıktan sonra Winchester ve Rugby Okullarına devam etti. Oxford Üniversitesi'ne bağlı Balliol Kolejine girdi ve burada klasikler üzerine eğitim aldı (1841). Üniversite sonrası, kısa süre öğretmenlik yaptıktan sonra memur olarak atandı. Okullarda müfettiş olarak görevlendirildi (1851) ve bu görevi ona İngiliz eğitim sistemini yakından tanıma ve eleştirme imkânı sundu. Arnold, modern kültür eleştirisinin öncülerinden sayılır. Şiirlerinde klasik üslup ve biçime olan bağlılığını, toplumsal uyumsuzluk ve bireyin iç çatışmalarını işleyen melankolik bir havayla birleştirmiştir. Şiirleri kadar eleştirel yazılarıyla da tanınır. Yazılarında özellikle İngiliz toplum yapısını ve kültürünü derinlemesine eleştirmiş, yüksek kültür eğitiminin önemini vurgulamıştır.

Başlıca eserleri: *Edebiyat ve Dogma* (1873), *Dover Beach* (şiir, 1867), *Friendship's Garland* (1871), *The Study of Poetry* (1880), *Empedocles on Etna* (1852), *Yeni Antikalar* (1858), *On Translating Homer* (1861).

UÇUR ERGİN KÜÇÜKBOYACI

Manisa Celal Bayar Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünde akademisyen. Bornova Anadolu Lisesinden mezun olduktan sonra Lisans ve Yüksek Lisans derecelerini Ege Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümünde, Doktora derecesini ise Hacettepe Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümünde tamamladı. Kazandığı TÜBİTAK bursu kapsamında 2015-2016 aralığında bir yıllığına Texas A&M Üniversitesi İngiliz Edebiyatı Bölümünde Prof. Clinton Machann danışmanlığında “Matthew Arnold’un Eserlerinde Ritüel ve Şiir” çalışmasını Misafir Araştırmacı olarak yürüttü. 2004 yılından bu yana Manisa Celal Bayar Üniversitesi ve Hacettepe Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümlerinde İngiliz Şiiri, Klasik Edebiyat, Romantik Şiir Geleneği, İngiliz Tiyatrosu, Ortaçağ İngiliz Edebiyatı, Chaucer, Modern İngiliz Şiiri, Çağdaş İngiliz Şiiri ve Edebiyat İlişkileri gibi dersler verdi. “Matthew Arnold Şiirinde Aradalık Kavramı” üzerine doktora çalışması, “Chaucer ve Post-Modernite” üzerine uluslararası bir kitap bölümü, “Behçet Necatigil ve Metinler-arasılık” kavramı hakkında ulusal bir kitap bölümü ve “Matthew Arnold Şiirinde Ritüel ve Aradalık” meselelerini konu edinen makaleleri bulunmaktadır.

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	
VİKTORYA ÇAĞINDA BİR KÜLTÜR SEVDALISI: MATTHEW ARNOLD	11
ÖNSÖZ	71
GİRİŞ	136
1	
TATLILIK VE AYDINLIK	140
2	
CANININ İSTEDİĞİNİ YAPMAK	190
3	
BARBARLAR, KÜLTÜR YABANİLERİ VE AYAKTAKIMI	236
4	
HEBRAİZM VE HELEN DÜŞÜNCESİ	296
5	
'PORRO UNUM EST NECESSARIUM' / İHTİYACIMIZ OLAN TEK ŞEY	328
6	
İCRAAT MERAKLISI LIBERALLERİMİZ: ÖZGÜRLÜK NASIL İCRA EDİLİR?	368
SONUÇ	455
DİZİN	486

SUNUŞ
VİKTORYA ÇAĞINDA BİR KÜLTÜR SEVDALISI:
MATTHEW ARNOLD

İngiltere tarihinde ve dolayısıyla kültüründe yadsınamaz izler bırakarak çağları aşan bir istikrar simgesine dönüşecek olan Prenses Alexandrina Viktorya doğduğunda, Matthew Arnold henüz 19. asra gözlerini açmamıştır. 1837 yılının Haziran ayında Prenses Alexandrina Kraliçe ilan edilerek Viktorya ismini kullanmaya başladığıdaysa, Arnold on beş yaşında bir okul çocuğudur. Aynı yıl, babası Thomas Arnold'un 1828 yılından beridir hem öğretmenlik yaptığı hem de yönettiği Rugby'de Lord Byron'un *Marino Faliero* adlı trajedisinden seçerek seslendirdiği bir bölüm dolayısıyla ödüle layık görülecektir. Bu yıllardan itibaren, pek çok dönem arkadaşı gibi Arnold da hayatı boyunca sürdüreceği okuma ve öğrenme yolculuğuna başlayacaktır. Yalnızca içine doğmuş bulunduğu çağı ve dünyayı değil; fakat kendisinden önce dünyada olup bitenlerle birlikte geçmiş yüzyıllardaki fikirleri de merak eden bir yapısı vardır Arnold'un. Bu özelliği kendisine 19. yüzyılın önde gelen İngiliz şairleri ve düşünürleri arasında özgün ve inkâr edilemez bir yer kazandıracaktır. Kraliçe Viktorya altmış üç yıl tahtta kalacaktır. Bu süre zarfında İngiltere, pek çok kolu ve bacağıyla yerküreyi sarıp sarmalayan malsalsı bir varlığa dönüşecektir. Zaman içerisinde çok farklı boyutlarıyla ve bambaşka insanlarca incelenecek olan bu masalda, İngiltere kimilerinin kahramanı, kimilerinin ise canavarı ilan edilecektir. Bu doğaldır, ne var ki görece kabul etmeyecek gerçekler de ortadadır. Disraeli'nin henüz 1838 yılında Avam Kamarası'ndaki bir konuşması sırasında sarf

ettiği ifadeyi biraz değiştirerek burada kullanacak olursak, Viktorya Çağında İngiltere dünyadaki her türden ürünün üretildiği büyük bir atölye tezgâhı olmaktan çıkacak ve âdeta dünyanın kendisini üretir bir konuma ulaşacaktır. İngiltere, dünyadaki her türden iş ve endüstri kolunu finanse etme kapasitesi vasıtasıyla dünyadaki her türlü gidişata hükmeden bir finans ve kanaat devi hâline gelecektir. Arnold ise altmış altı yıla yakın bir zamanı bu çalkantılı dünyada harcadıktan sonra, 1888 yılında yaşama veda edecektir. Arnold da İngiltere gibi hayatı boyunca üretecek, ürettiği fikirler ve yeni boyutlar kazandırdığı kavramlar vasıtasıyla da kendisinden sonraki pek çok çağı pek çok temel noktadan yakalamayı başarabilecektir. Kraliçe Viktorya misali, insanlığın çok önemli bir dönemine kendi fikir ve analizleriyle damgasını vurabilecektir. Hiçbir zaman bitmeyeceğini bildiği bir kültür uğraşını her fırsatta savunacaktır. Bu fikir eşliğinde, hayatın tüm yönlerine zengin ve eleştirel bir yaklaşım çerçevesinde bakabilmeyi insanoğlunun geleceği adına en önemli gereklilik belleyecektir. Taviz vermediği bir yaşama ve yaşatma prensibiyle kaleme aldığı çok yönlü ve uzun soluklu eserler, bu öncü duruşu ortak ve insancıl bir medeniyet hafızasına layığıyla kazıyabilme çabasının en önemli göstergeleridir.

Hayatının Biçimlendiği Erken Dönemler

Ailesiyle beraber Göller Bölgesi'nde yaz mevsimlerini geçirdiği Fox How günleri, Arnold'un sonraki yıllarda geliştireceği şiir düşüncesi ve uygulamaya girişeceği eleştiri uğraşı üzerinde önemli etkiler yaratacaktır. Arnold, İngiliz Romantik Şiirinin devlerinden Wordsworth'le bu yaz günlerinde komşuluk yaparak sık sık karşılıklı sohbet etme fırsatı yakalayacaktır. Hayatı boyunca bu ahbaplığı hürmetle anacak ve Wordsworth üzerine çeşitli değerlendirmelerini pek çok yazısına konu edecektir. Madden, Arnold ve Wordsworth arasındaki etkileşimi inceler-

ken, her iki şairin de bütünlük arayışı bakımından benzeştiğini söylemektedir. Dahası, Arnold'un şiir ve düşüncesinde merkezî bir yere koyduğu tinselliğin izlerinin Wordsworth'un gerçek olan ile tanrısal olanın doğadaki ve insan hafızasındaki bütünlüğünü savunan doktrininde sürülebileceğinin de altını ayrıca çizmektedir. Geleceğe umut dâhilinde bir yaklaşım, gençlik yılları ile mitolojik bir geçmişin heyecanlı günleri arasında gidip gelen ortak bir gezginlik duygusu ve belki de en önemlisi, insan ruhunu doyurabileceğine samimiyetle inanılan bir şiir anlayışı, yine Madden'in Wordsworth ve Arnold arasında kurduğu bağlantılar arasındadır (56, 77, 120, 180-82, 195-97). Rugby'de babasının öğrencisi olarak geçirdiği sömestrlere, Arnold için bir başka önemli döneme karşılık gelmektedir. Erken yaşlarından başlayarak babası tarafından eğitilen ve zaman zaman da Eski Yunanca ve Latince bilgisi yeterli bulunmayarak başka okullara ve özel derslere gönderilen Arnold, ailenin en büyük oğlu olması dolayısıyla da kendisinden büyük şeyler beklenen bir evlattır. Machann'ın da belirttiği gibi, Arnold ve babası arasındaki ilişki büyük bir saygı ve sevgiye dayanmakla birlikte, Arnold üzerinde ister istemez baskı oluşturan bir baba-oğul ilişkisidir (3-8). Thomas Arnold'un İngiltere çapında tanınmış bir tarihçi ve eğitimci olması her ikisi adına işleri kolaylaştırmadığı gibi, 1842 yılında babasının ani ölümü de Arnold'un zamansız sonlanan bu saygın hayatı kendi yaşamıyla sürekli karşılaştırmasına sebep olacaktır. Hayatı boyunca yazmış olduğu pek çok mektubunda babasının gerisinde kalıp kalmadığı gibi bir endişenin zaman zaman kendisine hâkim olduğu görülebilir. Babasının ölümünden yalnızca bir yıl önce Oxford'a kabul edilerek üniversite hayatına başlayan Arnold, bu dönemde daha önce Rugby günlerinden tanıdığı Arthur Hugh Clough'la da samimi bir dostluk geliştirecektir. İleride şairlikleriyle tanınacak bu ikili şiir konusunda farklı düşünceler de, yakın dostluklarını Clough'un ölümüne değin sürdürecektir. Arnold'un Oxford bünyesinde aldığı eğitim birinci sınıf olmasına birinci sınıftır, fakat 1844 yılında lisans mezuniyetinde gösterdiği performans

beklenilenin altında kalacaktır. Okul hayatının başlangıcındaki çeşitli haylazlıklarıyla zaman zaman babasını endişelendirdiğini bildiğimiz Arnold, hiçbir zaman tam anlamıyla asi bir çizgiye kaymamış da olsa, gençliğinin Oxford'a karşılık gelen bu günlerinde, belki de zamansız yaşadığı kaybın etkisiyle, neşeli bir kibir içerisinde etrafta kaygısızca dolaşmaktadır. Havalı görünmeye çalışarak kestiği pozlar ve taklide uğraştığı ağdalı konuşmalar bu dönemde bazı *avantgarde* çevrelerde moda kabul edildiğinden Arnold da buna uymak gayreti içerisinde. Giyim kuşamında da etkisini gösteren bu çizgiler daha sonraları elbette ortadan kalkacaktır. Ne var ki hafızalara kazınan hava ve tavırları sonraki yıllarda peşini bırakmayacak, kendisini Oxford zamanlarından tanıyanlar için bir ömür boyu alay konusu hâlinde gündeme getirilecek ve çeşitli karikatürlere malzeme edilecektir.

Oxford Arnold için önemli bir aidiyet oluşturacaktır. Pek çok kayda değer isimle bu çevre vasıtasıyla temas kurabilecek ve kendisini çok farklı ilgi alanları dolayısıyla da geniş bir çevreye sevdirebilecektir. Örneğin tüm zamanların en önemli Sanskrit uzmanları arasında yer alan Friedrich Max Müller, Arnold'u ve Oxford günlerinde etrafına yaydığı havayı anırlarında şöyle aktarmaktadır.

“Çarpıcı güzellikte genç bir adamdı. Güçlü ve erkeksi tavırlarıyla kendisini belli ederdi; fakat kafasında sürekli bir şeyleri kurup kaldırdığı ve bambaşka şeylerin hayalini kurduğu da açıktı. Olympos tanrılarına has tavırları Oxford yıllarında bile belirgindi. Zorlama bir tavır değildi bu; incitici olmaktan çok uzak, samimi ve kendisine yakıştırdığımız bir havası vardı. Konuştuğunda sesinin tokluğuyla Jüpiter'i andırırdı. Kolunu kaldırıp selam verdiğinde karşımızda yine Jüpiter duruyor sanırdık. Clough'la aynı şeylere kafa yorardı. Meselelerin kendisini alt etmesine izin vermezdi. Düşünüyorum da, belki de meselelerin doğurabileceği korkunç sonuçlara kadar işi götürmezdi demek daha doğru olacaktır” (Bush 5).

Alıntılıdığım bu sözler Arnold'un sonraki yaşantısını da